ज्ञानगंगा घरोघरी

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ

(नॅक मानाकिंत 'अ' श्रेणी)

ज्ञानगंगोत्री, गोवर्धन, गंगापूर धरणाजवळ, नाशिक – 422 222

कृषिविज्ञान विद्याशाखा

School of Agricultural Sciences

श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम

Certificate Programme in Dog Owner Awareness (C224)

सुधारित माहितीपुस्तिका : 2025-26

Website: https://www.ycmou.ac.in or https://ycmou.digitaluniversity.ac

23rd August, 2025

श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम माहितीपुस्तिका 2025-26

This work by **YCMOU** is licensed under a **Creative Commons Attribution-Non Commercial- Share Alike 4.0 International License.**

- मूल्य : श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम- रु. 50/-
- प्रथम प्रकाशन : 1 जून 2025
- अक्षर जुळणी : श्रीमती. माधुरी गोडसे, कृषिविज्ञान विद्याशाखा, य. च. म. मु. वि, नाशिक.
- प्रकाशक : श्री. दिलीप भरड, कुलसचिव, य. च. म. मु. वि, नाशिक- 422 222

माहितीपुस्तिका विकसन :

प्रा. (डॉ.) माधुरी सोनवणे
संचालक,
कृषिविज्ञान विद्याशाखा,
य. च. म. मु. वि, नाशिक

डॉ. भागवत चव्हाण
शैक्षणिक संयोजक,
कृषिविज्ञान विद्याशाखा,
य. च. म. मु. वि, नाशिक

■ विद्यार्थ्यांसाठी महत्वाची सूचना

विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतलेल्या कृषिविज्ञान विद्याशाखेतील श्वान पालन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमांचे छापील स्वयं-अध्ययन साहित्य प्रवेश घेतलेल्या अभ्यासकेंद्रांवरून अंतिम लेखी परीक्षेपूर्वी घेऊन जावे. परीक्षा झाल्यानंतर आपला छापील स्वयं-अध्ययन साहित्यावर कोणताही हक्क नाहणार नाही, याची कृपया नोंद घ्यावी.

■ Academic Bank of Credits (ABC) -ID तयार करण्याबाबतची सूचना

सर्व विद्यार्थी मित्रांनो,

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 नुसार आपणास Academic Bank of Credits (ABC) - ID तयार करणे अनिवार्य आहे. आपण प्राप्त केलेली प्रमाणपत्रे, पदविका, पदवीची माहिती Digilocker (ABC- NAD) वर भरावी लागणार आहे. त्याशिवाय इतर अभ्यासक्रमासाठी क्रेडिट ट्रान्सफर करता येणार नाही. आपणास Academic Bank of Credits (ABC) - ID नोंदणी http://www.abc.gov.in या पोर्टलवर करता येईल किंवा आपल्या विद्यापीठाच्या www.ycmou.ac.in या वेबसाईटला भेट द्या. या वेबसाईटवरील Student Zone या बटणाला क्लिक करा. यातील Academic Bank of Credits वर क्लिक केल्यानंतर Academic Bank of Credits (ABC) - ID तयार करण्यासंबंधी माहिती व PPT सादरीकरण आपणासाठी वेबसाईटवर उपलब्ध केलेले आहे.

सुस्वागतम

प्रिय विद्यार्थी मित्रांनो,

कृषिविज्ञान विद्याशाखा, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठातर्फे आपले हार्दिक स्वागत!

आपल्या देशामध्ये श्वानपालन दिवसेंदिवस लोकप्रिय होत चालले आहे. श्वान केवळ पाळीव प्राणी नसून मानवाचा विश्वासू साथीदार आणि सहचर आहे. श्वानांच्या संगतीत मानवाला आनंद आणि निःस्वार्थ प्रेम मिळते. एक जबाबदार श्वानपालक होण्यासाठी फक्त प्रेम पुरेसे नाही तर श्वानांच्या मूलभूत गरजा, त्यांचे वर्तन आणि त्यांच्याशी प्रभावी संवाद साधण्याचे कौशल्य किंवा श्वानांची योग्य पद्धतीने काळजी घेण्याची गरज याची माहिती असणे आवश्यक आहे.

या पार्श्वभूमीवर, कृषि विज्ञान विद्याशाखा, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठातर्फे श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम नव्याने सुरु करण्यात आला आहे. हा शिक्षणक्रम सर्व श्वान प्रेमींसाठी एक मार्गदर्शक सिद्ध होईल, अशी आशा आहे. सदर शिक्षणक्रमातून आपण श्वानांच्या विविध प्रजाती, त्यांच्या शारीरिक आणि मानसिक गरजा, त्यांच्या प्रशिक्षणाच्या विविध पद्धती, त्यांच्या आरोग्याची काळजी कशी घ्यावी, त्यांच्याशी कसा संवाद साधावा आणि एक जबाबदार श्वानपालक म्हणून आपली भूमिका का महत्वाची आहे, याबद्दल सखोल माहिती मिळेल.

आपणास सूचना करण्यात येत आहे की, मुक्त विद्यापीठाच्या श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमास प्रवेश घेण्यापूर्वी श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमाची माहितीपुस्तिका (Program Prospectus), प्रवेश अर्ज (Online Admission Form), आणि प्रवेश कालावधी वेळापत्रक (Admission Time Table) यांचा अभ्यास करूनच Online प्रवेश अर्ज भरावा. (वरील सर्व माहिती विद्यापीठाच्या http://ycmou.digitaluniversity.ac OR http://www.ycmou.ac.in या वेबसाईटवर उपलब्ध आहे.) आपल्याला काही शंका असल्यास आपल्या जवळच्या श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र अभ्यासकेंद्राशी संपर्क साधावा.

आपणास यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचा श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम उपयुक्त ठरो हीच सदिच्छा!

प्रा. (डॉ.) माधुरी सोनवणे
संचालक
कृषिविज्ञान विद्याशाखा
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम माहितीपुस्तिका 2025-26

अनुक्रमणिका

1. कृषिविज्ञान विद्याशाखेचा परिचय.....
2. श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम प्रवेश व प्रवर्तन वेळापत्रक.....
3. श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम (C224) .....
   - 3.1 शिक्षणक्रमाची संरचना.....
   - 3.2 अध्ययन पद्धती.....
   - 3.3 प्रवेश प्रक्रिया.....
   - 3.4 शिक्षणक्रम शुल्क.....
   - 3.5 कालावधी.....
   - 3.6 माध्यम.....
   - 3.7 मूल्यमापन प्रक्रिया.....
   - 3.8 Academic Bank of Credits (ABC) -ID तयार करण्याची सूचना.....
4. श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमासाठी मान्यताप्राप्त अभ्यासकेंद्रांची यादी.....
5. श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमांसाठी संपर्कसत्र वेळापत्रक.....
6. मुक्त विद्यापीठ विभागीय केंद्रे.....
7. विद्यापीठ संपर्कसूची.....
8. परिशिष्टे.....
   - 8.1 परिशिष्ट: विद्यापीठ अनुदान आयोगाची मान्यता (1992)
   - 8.2 परिशिष्ट: मुक्त विद्यापीठाच्या पदवी / पदविकांना महाराष्ट्र शासन मान्यता (1995)
   - 8.3 परिशिष्ट: विद्यापीठ अनुदान आयोग ठराव (2004)
   - 8.4 परिशिष्ट: एकाच वेळी दोन शिक्षणक्रम पूर्ण करण्यासंदर्भातील विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या (UGC) मार्गदर्शक सूचना (2022)

1. कृषिविज्ञान विद्याशाखेचा परिचय

कृषिविज्ञान विद्याशाखा (SAS) ची स्थापना 1989 साली झाली असून, 1990 साली केवळ 81 विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला होता. कालांतराने विद्याशाखेने प्रचंड प्रगती साधली असून, 2008 पासून दरवर्षी 20,000 हून अधिक विद्यार्थी प्रवेश घेत आहेत. आजपर्यंतच्या 35 वर्षांच्या वाटचालीत एकूण 4,00,271 विद्यार्थ्यांनी या विद्याशाखेतून शिक्षण घेतले आहे.

कृषिविज्ञान विद्याशाखेने महाराष्ट्रातील शेतकरी समुदायाला शेतीतील शाश्वत पद्धतींचे शिक्षण देऊन त्यांचे शैक्षणिक आणि कार्यात्मक सहाय्य यशस्वीरित्या केले आहे. वर्ष 2025 पासून विविध कृषिविषयक प्रमाणपत्र आणि पदविका शिक्षणक्रमांबरोबरच मत्स्यपालन आणि पशुपालन क्षेत्रातील प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम कृषिविज्ञान विद्याशाखेमार्फत सुरु करण्यात येत आहेत. कृषिविज्ञान विद्याशाखेने मराठी भाषेत व्यावसायिक आणि रोजगाराभिमुख शिक्षण प्रदान करण्याचे उद्दिष्ट ठेवले आहे. या अंतर्गत मुख्यतः महाराष्ट्रातील परंपरागत शिक्षणाला वंचित राहिलेले विद्यार्थी, शेती करणारे शेतकरी, महिला शेतकरी आणि ग्रामीण तरुणाई यांच्यापर्यंत शिक्षण पोहोचविणे हे विद्याशाखेचे मुख्य ध्येय आहे.

कृषिविज्ञान विद्याशाखेची उद्दिष्टे:

1. ग्रामीण भागातील शेतकरी, शेतमजूर महिला, सरकारी कर्मचारी आणि अधिकारी यांना दूरशिक्षणाद्वारे स्वयंशिक्षणाची संधी उपलब्ध करून देणे.
2. शेतकऱ्यांच्या ज्ञान आणि कौशल्याच्या सक्षमीकरणाद्वारे उत्पादन आणि उत्पादकता वाढविण्यासाठी महाराष्ट्र राज्याशी संबंधित महत्वाच्या कृषी विकास क्षेत्रांमध्ये शिक्षणक्रम राबविणे.
3. शेतकरी आणि ग्रामीण युवकांची सामाजिक-आर्थिक स्थिती वाढविण्यासाठी ग्रामीण युवकांमध्ये स्वयंरोजगाराच्या संधी निर्माण करणे.

2. श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम प्रवेश व प्रवर्तन वेळापत्रक

2.1) विद्यार्थ्यांसाठी आणि अभ्यासकेंद्रांसाठी महत्वाच्या सूचना -

1. श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमाची संपूर्ण प्रवेश प्रक्रिया ही ऑनलाइन पद्धतीने घेण्याचे निश्चित केलेले आहे.

2. विद्यापीठाच्या https://ycmou.digitaluniversity.ac या लिंक वर श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमाची माहितीपुस्तिका (Prospectus) 2025-26, फॉर्म भरण्याचे प्रेझेन्टेशन, विविध परिपत्रके, प्रपत्रे ऑनलाइन प्रवेश अर्ज (online admission form) भरण्यासाठीचे पर्याय उपलब्ध करण्यात आलेले आहे.

3. सर्व विद्यार्थी, सर्व श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमाचे अभ्यासकेंद्र प्रमुख आणि संयोजक यांना सुचित करण्यात येते की सर्वप्रथम विद्यापीठाच्या पोर्टलवरून या वर्षाची श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम माहितीपुस्तिका 2025-26 डाऊनलोड करून व त्याची प्रिंट काढुन संपूर्णपणे व्यवस्थित वाचावी.

4. विद्यापीठ पोर्टलवर ऑनलाईन प्रवेश अर्ज अचूकपणे कसा भरावा या संदर्भातील प्रेझेंटेशन टाकण्यात आलेले आहे. कृपया ते व्यवस्थित डाऊनलोड करून संपूर्णपणे काळजीपूर्वक अभ्यासावे.

5. सदरील ऑनलाइन फॉर्म भरते वेळी विद्यार्थ्याकडे पासपोर्ट साइज फोटोकॉपी, स्वतःची स्वाक्षरी असलेली फोटोकॉपी, जन्मदाखला, पात्रता परीक्षा गुणपत्रक, इत्यादी बाबींचे अधिकृत मूळ दाखले / प्रमाणपत्रे यांच्या पूर्णतः सुस्पष्टपणे स्कॅन केलेल्या सॉफ्ट फोटोकॉपी स्वतःकडे ऑनलाईन प्रवेश अर्ज संबंधित ठिकाणी अपलोड करण्यासाठी तयार ठेवाव्यात.

6. विद्यार्थी सदरील ऑनलाईन प्रवेश अर्ज स्वतः त्याला उपलब्ध असलेल्या संगणकावर भरू शकेल, तथापि यासाठी अडचण आल्यास विद्यार्थ्यांनी संबंधित श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र अभ्यासकेंद्रांची मदत घ्यावी.

7. विद्यापीठाने विहित केलेल्या कालावधीमध्येच संपूर्णतः अचूकपणे भरलेला, सत्यता असलेला, तसेच सर्व अपलोड केलेली कागदपत्रे सुस्पष्ट दिसतील असे स्कॅन असलेले प्रवेश अर्जच पुढील प्रवेश प्रक्रियेसाठी ग्राह्य धरण्यात येतील याची सर्व विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.

8. विद्यार्थ्यांना एका वेळी कोणत्याही एका शिक्षणक्रमासाठी आणि एकाच अभ्यासकेंद्रावर प्रवेश शुल्क भरून प्रवेश घेता येईल.

2.2) श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमाच्या महत्वाच्या तारखा:

प्रथम सत्र

1. ऑनलाइन प्रवेश अर्ज भरण्याचा कालावधी: 01 ते 30 जुलै, 2025

   (अंतिम मुदत विद्यापीठ धोरणानुसार राहील)
2. अभ्यासकेंद्रांना पुस्तके वितरण करण्याचा कालावधी: 01 ते 30 सप्टेंबर 2025
3. अभ्यासकेंद्रांवरील संपर्कसत्र तारखा: 1 सप्टेंबर ते 15 डिसेंबर 2025
4. अंतर्गत परीक्षा/ गृहपाठ सादर करण्याच्या तारखा: डिसेंबर 2025
5. परीक्षा अर्ज भरणे: सप्टेंबर ते ऑक्टोबर 2025
6. अंतिम प्रात्यक्षिक परीक्षा (अभ्यासकेंद्रावर) कालावधी: डिसेंबर 2025 (शेवटचा आठवडा)
7. अंतिम लेखी परीक्षा (परीक्षा केंद्रावर) कालावधी: जानेवारी 2026 (पहिला आठवडा)
8. निकाल जाहीर करणे: अतिंम परीक्षेनंतर 45 दिवसांमध्ये

द्वितीय सत्र

1. अभ्यासकेंद्रांवरील संपर्कसत्र तारखा: 15 जानेवारी 2026 ते 15 एप्रिल 2026
2. अंतर्गत परीक्षा/ गृहपाठ सादर करण्याच्या तारखा: एप्रिल 2026 (पहिला आठवडा)
3. परीक्षा अर्ज भरणे: मार्च ते एप्रिल 2026
4. अंतिम प्रात्यक्षिक परीक्षा (अभ्यासकेंद्रावर) कालावधी: एप्रिल 2026 (शेवटचा आठवडा)
5. अंतिम लेखी परीक्षा (परीक्षा केंद्रावर) कालावधी: मे 2026 (शेवटचा आठवडा)
6. निकाल जाहीर करणे: अतिंम परीक्षेनंतर 45 दिवसांमध्ये

❖ **परीक्षा कालावधी संदर्भात विद्यापीठाच्या धोरणानुसार वेळोवेळी केलेले बदल बंधनकारक राहतील.**

3. श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम

श्वान आणि शेतकरी यांचा संबंध प्राचीन काळापासून अतिशय जवळचा आणि महत्वाचा आहे. श्वान हा शेतकऱ्यांचा केवळ मित्र नसून त्यांचा एक विश्वासू सहकारीही आहे. शेतकऱ्याच्या शेतात आणि घरी पाळलेला श्वान शेतातील गायी, म्हशी, शेळ्या, शेतमाल आणि शेतकऱ्याच्या कुटुंबाचे संरक्षण करण्यासाठी अत्यंत उपयुक्त आहे. अशा या श्वानाच्या संगोपनाबाबत सविस्तर माहिती शेतकऱ्यांना असणे आवश्यक आहे. सदर शिक्षणक्रमामध्ये श्वानपालनाची मुलभूत माहिती, श्वानांच्या विविध प्रजाती, त्यांच्या शारीरिक मानसिक गरजा, श्वानाच्या पोषणविषयक गरजा, श्वानाचे आरोग्य आणि पशुवैद्यकीय काळजी, श्वानाचे वर्तन आणि प्रशिक्षणाच्या विविध पद्धती, श्वानासोबत संवाद साधण्याची तंत्रे, श्वानाचे प्रजनन आणि पुनरुत्पादन इत्यादीबाबत सखोल माहिती समाविष्ट करण्यात आली आहे.

शहरी आणि ग्रामीण भागात श्वानपालनाची आवड असणाऱ्या व्यक्तींना योग्य माहिती आणि तंत्रज्ञान नसल्यामुळे अनेक अडचणी येतात. श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम हा श्वान प्रेमी आणि श्वानांच्या

कल्याणासाठी काम करणाऱ्या व्यक्तींसाठी एक उत्कृष्ट माध्यम आहे. हा शिक्षणक्रम श्वानांसाठी सुरक्षित, आनंददायी आणि आरोग्यपूर्ण जीवन तयार करण्यासाठी महत्वपूर्ण ठरतो.

श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमाचे उद्दिष्टे:

1) श्वानांची योग्य काळजी घेण्यासाठी आवश्यक ज्ञान आणि कौशल्ये विद्यार्थ्यांना प्रदान करणे.
2) श्वानांची निगा, प्राथमिक उपचार आणि मूलभूत श्वान प्रशिक्षण यांसारख्या क्षेत्रांमध्ये प्रत्यक्ष अनुभव आणि व्यावहारिक कौशल्ये प्रदान करणे.
3) जबाबदार श्वानपालकत्वाला प्रोत्साहन देणे आणि श्वानांचे आरोग्य आणि कल्याण सुनिश्चित करणे.
4) श्वानपालनामध्ये मानवी आणि नैतिक पद्धतींना प्रोत्साहन देणे.

3.1 शिक्षणक्रमाची संरचना

1. एकूण अभ्यासक्रम : 12
2. कालावधी : 12 महिने
3. एकूण श्रेयांक : 24
4. एकूण अध्ययन तास: 96 तास
5. एकूण गुण : 600 गुण

श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम (C224) : कालावधी - 01 **वर्ष**	श्रेयांक
प्रथम सत्र :	12
CDH001: श्वानपालकांसाठी मूलभूत माहिती - भाग 1	2
CDH002: श्वानपालकांसाठी मूलभूत माहिती - भाग 2	2
CDH003: श्वानपालकांसाठी मूलभूत माहिती - प्रात्याक्षिक	2
CDH004: श्वानाचे पोषण	2
CDH005: श्वानाचे आरोग्य आणि पशुवैद्यकीय काळजी	2
CDH006: श्वानाचे पोषण, आरोग्य आणि पशुवैद्यकीय काळजी - प्रात्याक्षिक	2
द्वितीय सत्र :	12
CDH007: श्वानाचे वर्तन	2
CDH008: श्वानाचे प्रशिक्षण	2
CDH009: श्वानाचे वर्तन आणि प्रशिक्षण - प्रात्याक्षिक	2
CDH010: श्वान पुनरुत्पादन	2
CDH011: श्वान प्रजनन	2
CDH012: श्वान पुनरुत्पादन आणि प्रजनन - प्रात्याक्षिक	2
एकुण श्रेयांक	24

3.2 अध्ययन पद्धती

प्रस्तुत शिक्षणक्रमासाठी विद्यापीठाच्या अभ्यासकेंद्रामार्फत प्रशिक्षणार्थीना स्वयं-अध्ययन साहित्य पुरविण्यात येईल. सदर अध्ययन साहित्याची सॉफ्टकॉपी विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध करून देण्यात येईल. विद्यार्थ्यांनी त्याचा वापर करावा. या शिक्षणक्रमाची भूमिका प्राधान्याने स्वयं-अध्ययनाची असली तरी हा व्यावसायिक शिक्षणक्रम असल्यामुळे तात्विक पाठयक्रमांचे मार्गदर्शन, आशयाचे शंकानिरसन, प्रात्यक्षिके, इत्यादी मार्गदर्शकांच्या मार्गदर्शनानुसार पूर्ण करावयाची आहेत. स्वाध्याय लेखनानंतर चर्चा, कृतिसत्रे, उद्बोधन, प्रबोधन, इत्यादींसाठी संपर्कसत्रे आयोजित केली जातील. त्याबाबत सविस्तर तपशील वेळोवेळी अभ्यासकेंद्रांना कळविण्यात येईल व अभ्यासकेंद्रामार्फत अध्ययनार्थीना कळविले जाईल.

संपर्कसत्राचे आयोजन व प्रशिक्षणार्थीची उपस्थिती

श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमाची भूमिका प्राधान्याने स्वयं-अध्ययनाची असली तरी हा व्यावसायिक शिक्षणक्रम असल्यामुळे त्याच्या सर्व प्रकारच्या कार्यासाठी योजनाबद्ध संपर्कसत्राची आवश्यकता आहे. ही संपर्कसत्रे विद्यापीठाने काळजीपूर्वक निवडलेल्या अभ्यासकेंद्रांवर आयोजित होतील. या विद्यापीठाने तयार केलेल्या वेळापत्रकानुसार संपर्कसत्रांचे आयोजन करण्यात येईल. संपर्कसत्रातील विषयतज्ज्ञांची उपस्थिती व सहभाग अत्यावश्यक समजला जाईल. त्याचप्रमाणे संपर्कसत्रात शिक्षणक्रमाचा तात्विक भाग, शिक्षणातील व्यवहार व प्रात्यक्षिके यांमधील परस्परसंबंध राखता यावा, तत्त्वांचा, व्यावहारिक उपयोजनांचा कार्यभाग सहजपणे शक्य व्हावा, व्यवहारातून तत्त्वांची संकल्पना दृढ व्हावी या पद्धतीने संपर्कसत्रांचे वेळापत्रक व आयोजन करण्यात येते. अंतिम परीक्षेला बसण्यासाठी किमान 80 टक्के उपस्थिती आवश्यक आहे.

3.3 प्रवेश प्रक्रिया

- **प्रवेश पात्रता:** इयत्ता 8 वी पास, वय 18 वर्षे पूर्ण
- **प्रवेश निवड:** कृषि विज्ञान विद्याशाखेतील श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमाला प्रथम येणाऱ्यास प्रथम (First Come First) या तत्वावर पात्र व्यक्तीस प्रवेश दिला जाईल.
- **प्रती अभ्यासकेंद्र प्रवेश क्षमता:** प्रत्येक अभ्यासकेंद्रावर एकूण 40 विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात येईल. अभ्यासकेंद्र सुरु ठेवण्यासाठी किमान 10 विद्यार्थ्यांचा प्रवेश आवश्यक आहे. त्यापेक्षा विद्यार्थी संख्या कमी असल्यास त्यांचे प्रवेश विद्यापीठाच्या नियमानुसार नजीकच्या केंद्रावर वर्ग करण्यात येतील किंवा परीक्षेसाठी त्यांना नजीकच्या परीक्षाकेंद्रावर स्थलांतरित करण्यात येईल.

3.4 शिक्षणक्रम शुल्क

मुक्त विद्यापीठाच्या श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमांचे वार्षिक शुल्क पुढीलप्रमाणे निश्चित करण्यात आले आहे.

शैक्षणिक वर्ष 2025-26 साठी श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम शुल्क तक्ता -

अ.क्र.	खर्चाचे शीर्षक	श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम
अ	**संवैधानिक शुल्क**	
1	नोंदणी शुल्क (Registration Fees)	200
2	पात्रता शुल्क (Eligibility Fee)	100
3	ओळखपत्र शुल्क (Identity Card Fee)	10
4	माहिती पुस्तिका शुल्क (Prospectus Fee)	50
5	ई सुविधा शुल्क (e-Suvidha / e- Services Fee)	70
6	ग्रंथालय शुल्क (Library Fee)	0
7	मा. कुलपती कार्यालयाचे कार्यक्रम शुल(Chancellor's Office Events Fees)	0
8	क्रीडा शुल्क (Sports Fees)	0
9	विद्यार्थी कल्याण कार्यक्रम शुल्क (DSW Fees)	0
10	आपत्कालीन व्यवस्थापन शुल्क (Disaster Management Fees)	0
11	राष्ट्रीय सेवा योजना शुल्क (NSS Fees)	0
12	माजी विद्यार्थी संघ शुल्क (Alumni Fees)	10
13	संवाद पत्रिका शुल्क (Sanvad Fees)	0
14	पदविका/ पदवी प्रमाणपत्र शुल्क (Graduation/Convocation Fees)	0
15	विद्यार्थी विमा शुल्क (Student Insurance Fees)	20
	एकुण	460
ब	**1. शैक्षणिक शुल्क (Tuition Fee)**	
16	शैक्षणिक शुल्क - विद्यापीठ हिस्सा (Tuition Fee University Share)	2000
17	शैक्षणिक शुल्क - अभ्यासकेंद्र हिस्सा (Tuition Fee Study Center Share)	2000
	एकुण	4000
	2. परीक्षा शुल्क	
18	परीक्षा शुल्क - लेखी परीक्षा (Theory Examination Fees)	1600
19	परीक्षा शुल्क - प्रात्यक्षिक परीक्षा (Practical Examination fees)	880
	एकुण	2480
	एकूण शुल्क (अ + ब)	6940

श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम शैक्षणिक शुल्क — अभ्यासकेंद्र हिस्सा विवरण तक्ता:

अ.क्र.	खर्चाचे शीर्षक	अभ्यासकेंद्र हिस्सा विवरण
1	अभ्यासकेंद्र प्रमुख मानधन	120
2	अभ्यासकेंद्र संयोजन व मानधन	120
3	अभ्यासकेंद्र लेखापाल मानधन	100
4	अभ्यासकेंद्र सहाय्यक मानधन	85
5	अभ्यासकेंद्र शिपाई मानधन	75
6	मार्गदर्शक प्राध्यापक मानधन	500
7	अभ्यासकेंद्र परिचलन व विकसन	1000
	एकूण	2000

टिप: मार्गदर्शक प्राध्यापकांच्या मानधनामध्ये संपर्कसत्र घेणे, विद्यार्थी उपस्थिती नोंद करणे, अंतर्गत परीक्षा घेणे, उत्तरपत्रिका तपासणे, गृहपाठ देणे, गृहपाठ तपासणे, कार्यपुस्तिका तपासणे, निकाल तयार करणे, इत्यादी कामांचा समावेश आहे.

3.5 कालावधी

श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमाचा कालावधी एक वर्षाचा आहे. सदर शिक्षणक्रमाला एकदा प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांची नोंदणी दोन वर्षांसाठी वैध असेल. एखाद्या विद्यार्थ्यांने दोन वर्षात शिक्षणक्रम पूर्ण न केल्यास अशा विद्यार्थ्याला विहित पुनर्नोंदणी शुल्क रुपये 2000/- एवढी रक्कम भरून पुढील दोन वर्षासाठी पुनर्नोंदणी कालावधी देण्यात आला आहे. या दोन वर्षाच्या कालावधीमध्ये विद्यार्थी विहित पुनर्परीक्षार्थी शुल्क भरून परीक्षा देऊ शकेल. पुनर्नोंदणीचा दोन वर्षाचा कालावधी संपल्यानंतर विद्यार्थ्याला वाढीव मुदत दिली जाणार नाही. पुनर्नोंदणीसंदर्भात विद्यापीठाने वेळोवेळी घेतलेले निर्णय विद्यार्थ्यांना बंधनकारक राहतील.

3.6 माध्यम

विद्यापीठाने संपूर्ण अध्ययन-साहित्य हे मराठी भाषेत तयार केलेले आहे. त्यामुळे संपूर्ण शिक्षणक्रमाचे माध्यम मराठी भाषा राहील. संपर्कसत्रांचे माध्यम आणि उत्तरपत्रिकेचे माध्यम मराठी राहील.

3.7 मूल्यमापन प्रक्रिया

श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम एकूण 600 गुणांचा आहे. या शिक्षणक्रमाचे मूल्यमापन तात्विक (Theory) अभ्यासक्रमासाठी 30 टक्के अंतर्गत मूल्यमापन आणि 70 टक्के अंतिम मूल्यमापन तसेच प्रात्यक्षिक (Practical) अभ्यासक्रमासाठी 50 टक्के अंतर्गत मूल्यमापन आणि 50 टक्के अंतिम मूल्यमापन अशा पद्धतीने करण्यात येते.

अ) तात्विक (Theory) अभ्यासक्रम मूल्यमापन

तात्विक (Theory) अभ्यासक्रमाच्या अंतर्गत मूल्यमापनामध्ये 15 गुणांची लेखी परीक्षा घेतली जाते. 15 गुणांच्या लेखी परीक्षेसाठी दीर्घोत्तरी प्रश्न (1 प्रश्न - 10 गुण) व लघुत्तरी प्रश्न (1 प्रश्न - 5 गुण) विचारले जातात.

अंतिम मूल्यमापनामध्ये 35 गुणांची लेखी परीक्षा घेतली जाते. 35 गुणांच्या लेखी परीक्षेसाठी दीर्घोत्तरी प्रश्न (1 प्रश्न- 10 गुण), लघुत्तरी प्रश्न (2 प्रश्न - 10 गुण) आणि अतिलघुत्तरी प्रश्न (5 प्रश्न -15 गुण) विचारले जातात.

तात्विक (Theory) अभ्यासक्रम मूल्यमापन तक्ता:

अ.क्र.	अभ्यासक्रम प्रकार	श्रेयांक	मूल्यमापन घटक	भारांश	अधिकतम गुण	मूल्यमापन साधन
1	तात्विक	2	अंतिम परीक्षा (EE)	70%	35	प्रश्नपत्रिका 35 गुण i. दीर्घोत्तरी प्रश्न (1 प्रश्न) - 10 गुण (2 पैकी कोणताही 1 प्रश्न सोडवा) ii. लघुत्तरी प्रश्न (2 प्रश्न) - 10 गुण (3 पैकी कोणतेही 2 प्रश्न सोडवा) iii. अतिलघुत्तरी प्रश्न (5 प्रश्न) -15 गुण (6 पैकी कोणतेही 5 प्रश्न सोडवा)
			अंतर्गत मूल्यमापन (CA)	30%	15	प्रश्नपत्रिका 15 गुण i. स्वाध्याय 1 दीर्घोत्तरी प्रश्न (1 प्रश्न) - 10 गुण लघुत्तरी प्रश्न (1 प्रश्न) - 5 गुण

ब) प्रात्यक्षिक (Practical) अभ्यासक्रम मूल्यमापन

प्रात्यक्षिक (Practical) अभ्यासक्रमाच्या अंतर्गत मूल्यमापनामध्ये 25 गुणांची प्रात्यक्षिक परीक्षा घेतली जाते. 25 गुणांच्या प्रात्यक्षिक परीक्षेमध्ये, कार्यपुस्तिका मूल्यमापन - 15 गुण व प्रयोग क्षेत्रातील उपस्थिती - 10 गुण याप्रमाणे मूल्यमापन केले जाते.

अंतिम मूल्यमापनामध्ये 25 गुणांची प्रात्यक्षिक परीक्षा घेतली जाते. 25 गुणांच्या प्रात्यक्षिक परीक्षेमध्ये, एका प्रात्यक्षिकाची कार्यपद्धती लिहून प्रात्यक्षिक करून दाखविणे आणि निरीक्षणे लिहिणे (15 गुण) आणि मौखिक परीक्षा (10 गुण) याप्रमाणे मूल्यमापन केले जाते.

प्रात्यक्षिक (Practical) अभ्यासक्रम मूल्यमापन तक्ता -

अ.क्र.	अभ्यासक्रम प्रकार	श्रेयांक	मूल्यमापन घटक	भारांश	अधिकतम गुण	मूल्यमापन साधन
1	प्रात्यक्षिक	2	अंतिम परीक्षा (EE)	50%	25	a. प्रात्यक्षिक परीक्षा - 15 गुण i. प्रात्यक्षिकाची कार्यपद्धती लिहून प्रत्याक्षिक करून दाखविणे, निरीक्षणे लिहिणे (1 ते 2 प्रात्याक्षिके) - 15 गुण b. मौखिक परीक्षा - 10 गुण
			अंतर्गत मूल्यमापन (CA)	50%	25	a. कार्यपुस्तिका मूल्यमापन - 15 गुण b. प्रयोग क्षेत्रातील उपस्थिती - 10 गुण

क) उत्तीर्णतेचे नियम

- विद्यार्थ्याने सर्व अंतर्गत कार्य पूर्ण करणे आवश्यक आहे.
- विद्यार्थ्याने प्रत्येक अभ्यासक्रमाच्या अंतर्गत कार्य आणि अंतिम परीक्षेमध्ये स्वतंत्रपणे मिळून किमान 40 टक्के गुण मिळविणे अनिवार्य आहे.
- अभ्यासक्रमनिहाय अंतर्गत आणि अंतिम परीक्षेत मिळालेल्या गुणांचे एकत्रीकरण करून अंतिम निकाल जाहीर करण्यात येईल.

अभ्यासक्रमनिहाय मूल्यमापन तक्ता -

अ.क्र.	सांकेतांक	अभ्यासक्रमाचे नाव	प्रकार	श्रेयांक	अंतर्गत कार्य (CA) T-30 %Weightage P-50% Weightage		अंतिम परीक्षा(EE) T-70 %Weightage P-50% Weightage		एकूण गुण (TM)	
					किमान गुण	कमाल गुण	किमान गुण	कमाल गुण	मान गुण	कमाल गुण
प्रथम सत्र										
1	CDH001	श्वानपालकांसाठी मूलभूत माहिती - भाग 1	तात्विक	2	6	15	14	35	20	50
2	CDH002	श्वानपालकांसाठी मूलभूत माहिती - भाग 2	तात्विक	2	6	15	14	35	20	50
3	CDH003	श्वानपालकांसाठी मूलभूत माहिती - प्रात्याक्षिक	प्रात्याक्षिक कार्य	2	10	25	10	25	20	50
4	CDH004	श्वानाचे पोषण	तात्विक	2	6	15	14	35	20	50
5	CDH005	श्वानाचे आरोग्य आणि पशुवैद्यकीय काळजी	तात्विक	2	6	15	14	35	20	50
6	CDH006	श्वानाचे पोषण, आरोग्य आणि पशुवैद्यकीय काळजी - प्रात्याक्षिक	प्रात्याक्षिक कार्य	2	10	25	10	25	20	50
एकूण (प्रथम सत्र)				**12**	**44**	**110**	**76**	**190**	**120**	**300**
द्वितीय सत्र										
7	CDH007	श्वानाचे वर्तन	तात्विक	2	6	15	14	35	20	50
8	CDH008	श्वानाचे प्रशिक्षण	तात्विक	2	6	15	14	35	20	50
9	CDH009	श्वानाचे वर्तन आणि प्रशिक्षण - प्रात्याक्षिक	प्रात्याक्षिक कार्य	2	10	25	10	25	20	50
10	CDH010	श्वान पुनरुत्पादन	तात्विक	2	6	15	14	35	20	50
11	CDH011	श्वान प्रजनन	तात्विक	2	6	15	14	35	20	50
12	CDH012	श्वान पुनरुत्पादन आणि प्रजनन - प्रात्याक्षिक	प्रात्याक्षिक कार्य	2	10	25	10	25	20	50
एकूण (द्वितीय सत्र)				**12**	**44**	**110**	**76**	**190**	**120**	**300**
एकूण (प्रथम + द्वितीय सत्र)				**24**	**88**	**220**	**152**	**380**	**240**	**600**

ड) मूल्यमापनासंदर्भात महत्वाच्या सूचना

- तात्विक अभ्यासक्रमाची 35 गुणांची अंतिम लेखी परीक्षा 75 मिनिटांची असेल.
- शिक्षणक्रम नोंदणी कालावधी असेपर्यंत विद्यार्थ्याला अंतर्गत कार्य सादर करण्याची संधी उपलब्ध करून दिली जाईल.
- विद्यापीठाने विकसित केलेले अध्ययन साहित्य ज्या भाषेत असेल त्या भाषेतील प्रश्नपत्रिका अधिकृत मानण्यात येईल.
- प्रश्नांच्या स्वरूपानुसार शब्द मर्यादा पुढीलप्रमाणे असेल - 10 गुणांसाठी 150 ते 200 शब्द, 5 गुणांसाठी 75 ते 100 शब्द, 3 गुणांसाठी 40 ते 50 शब्द.
- 2 श्रेयाकांची अंतिम प्रात्यक्षिक परीक्षा 75 मिनिटांची असेल.

3.8 Academic Bank of Credits (ABC) -ID तयार करण्याची सूचना

विद्यार्थी मित्रांनो,

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 नुसार आपणास Academic Bank of Credits (ABC) - ID तयार करणे अनिवार्य आहे. आपण प्राप्त केलेली प्रमाणपत्रे, पदविका, पदवीची माहिती Digilocker (ABC- NAD) वर भरावी लागणार आहे. त्याशिवाय इतर अभ्यासक्रमासाठी क्रेडिट ट्रान्सफर करता येणार नाही. आपणास Academic Bank of Credits (ABC) - ID नोंदणी http://www.abc.gov.in या पोर्टलवर करता येईल. किंवा आपल्या विद्यापीठाच्या www.ycmou.ac.in या वेबसाईटला भेट द्या. या वेबसाईटवरील Student Zone या बटणाला क्लिक करा. यातील Academic Bank of Credits वर क्लिक केल्यानंतर Academic Bank of Credits (ABC) - ID तयार करण्यासंबंधी माहिती व PPT सादरीकरण आपणासाठी वेबसाईटवर उपलब्ध केलेले आहे.

4. श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमासाठी मान्यताप्राप्त अभ्यासकेंद्रांची यादी

Dog Owner Awareness Programme Study Center: 2025-26

Sr. No.	Centre Code with Location	Centre Address	Centre Head Contacts Details	Centre Coordinator Contacts Details
01	Pune 62604	Universal Animal Welfare Society, Haveli, Tal.- Haveli, Dist.- Pune E-Mail - universalanimalwelfare@gmail.com	Dr. Swati Jogdand Mob. No. - 7350155556 E-Mail - universalanimalwelfare @gmail.com	Prof. Deveshwar Gogenni Mob. No. -9625902202
02	Kharpurdi 2302A	Agriculture Education Centre, Krishi Vigyan Kendra, Marathwada Sheti Sahaya Mandal, Khapurdi, Jalna-431203	Dr. S. V. Sonune Mob. No. -9028254946 E-Mail: pclvkjalna@gmail.com	Dr. H. M. Aage Mob. No. -9028254950 E-Mail: drhanumanta@gmail.com
03	Baramati 62341	Dr.Sharadchandra Pawar College of Agriculture, Baramati Sharadanager, Malegaon Colony, Taluka- Baramati, Dist. Pune - 413722 Ph. No. 02112-255518 agricolbmt@rediffmail.com h.baramaticoa62341@gmail.com c.baramaticoa62341@gmail.com	Prof. Nalawade N. A. Mob. No. -7350248069 E-Mail: nilesh.nalawade@gmail.com	Dr. S. D. Sorate Mob. No. - 7387813536 E-Mail: sachin.sorate@gmail.com

5. श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमांसाठी संपर्कसत्र वेळापत्रक

प्रथम सत्र (Semester-I)
जून 2025 ते डिसेंबर 2025

संपर्क-सत्र क्र.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम सांकेतांक	**बौद्धिक सत्र: T (Theory): सकाळी 10:00 ते 11:00 आणि 11:00 ते 12:00** **प्रात्यक्षिक सत्र: P (Practical): दुपारी 02:00 ते 4:00**
1.	07.09.25	CDH001	T1: श्वान माणसाळविण्याची प्रक्रिया: श्वान अनुवांशिक उत्क्रांती, श्वानाचे शास्त्रीय वर्गीकरण, श्वान माणसाळविण्याची प्रक्रिया, श्वान आणि माणसाचे सहजीवन, श्वान सहजीवनप्रक्रियेतील बदल, श्वानाची प्रजात नोंदणी संस्था: भारतीय श्वान संघटना, आंतरराष्ट्रीय श्वान संघटना, श्वान नोंदणीची प्रक्रिया
2.	07.09.25	CDH001	T2: श्वानाची बाह्य शरीररचना आणि वैशिष्ट्ये: श्वानाची बाह्य शरीररचना, श्वानाची हालचाल, श्वानाच्या विविध शरीरसंस्थांचे अवयव, श्वानाच्या शरीरातील संवेदना अवयव (इंद्रिये)
3.	07.09.25	CDH003	P1: श्वानाच्या शरीराच्या अवयवांची ओळख
4.	14.09.25	CDH001	T3: निरोगी श्वानाची ओळख: श्वानाचे आयुष्यमान, श्वानाची त्वचा आणि केस, श्वानाची श्लेष्मल त्वचा असणारे अवयव, श्वानाचे अन्न सेवन आणि शरीराचे वजन, श्वानाच्या शरीराचे तापमान, श्वानाच्या नाडीचा दर, श्वानाचा श्वसन दर, श्वानासाठी ओळख पद्धती: श्वानासाठी तात्पुरत्या ओळख पद्धती, श्वानाची अर्ध-स्थायी ओळख पद्धती, श्वानासाठी कायमस्वरूपी ओळख पद्धती, भविष्यातील श्वान ओळख पद्धती
5.	14.09.25	CDH001	T4: श्वानाच्या प्रजातींचे वर्गीकरण: खेळांसाठी उपयुक्त श्वान प्रजाती, शिकारी श्वान प्रजाती, विशेष कामासाठी उयुक्तत श्वान प्रजाती, सहचर श्वान प्रजाती, लहान खेळणी सदृश्य श्वान प्रजाती, संरक्षक श्वान प्रजाती
6.	14.09.25	CDH003	P2: निरोगी श्वानाची ओळख श्वान प्रजातींची ओळख
7.	27.09.25	CDH001	T5: श्वानाच्या प्रजातींची निवड आणि श्वान खरेदी: वर्गीकृत आणि अवर्गीकृत श्वान प्रजाती, नर आणि मादी श्वानाची खरेदी, श्वान प्रजातीची निवड, श्वान पिल्लू खरेदी करण्याचे स्रोत, श्वान पिल्लू निवडीचे निकष, श्वानपालकांकडे असलेल्या नोंदणीकृत श्वानाची खरेदी, श्वान प्रजननकर्त्याकडे असलेल्या नोंदणीकृत श्वानाची खरेदी, श्वान दुकानातून नोंदणीकृत प्रजातीची खरेदी, अवर्गीकृत श्वान दत्तक घेणे
8.	27.09.25	CDH001	T6: श्वानाची वाहतूक: श्वान वाहतुकीची साधने आणि प्रकार, श्वानाची देशांतर्गत वाहतूक, श्वानाची आंतरराष्ट्रीय वाहतूक, श्वानाची वाहतूकीदरम्यान काळजी आणि व्यवस्थापन, वाहतूकीदरम्यान आजारी श्वानाची काळजी
9.	27.09.25	CDH003	P3: श्वानाच्या विविध प्रकारच्या निवारागृहांचा अभ्यास श्वान हाताळणी आणि नियंत्रण
10.	05.10.25	CDH002	T7: श्वानासाठी सभोवतालचे वातावरण: श्वानासाठी सुरक्षित आणि आरामदायी वातावरण, श्वानासाठी श्वानपालकाच्या घरात निवाऱ्याची जागा, श्वानाच्या स्वतंत्र निवारागृहाच्या बांधकामाचा तपशील, श्वानासाठी पिण्यायोग्य पाण्याची उपलब्धता, श्वानाच्या व्यायामासाठी सुरक्षित जागा श्वानासाठी निवारागृह: श्वान निवारागृहाचे महत्व, श्वान निवारागृहाचे तपशील
11.	05.10.25	CDH002	T8:श्वानासाठी शारीरिक व्यायाम: श्वानासाठी नियमित शारीरिक व्यायामाची गरज, श्वान प्रजातीनुसार व्यायामाची गरज, श्वानासाठी व्यायामाचे प्रकार

			श्वानासाठी निगा राखण्याची आणि सजावटीची विविध साधने: श्वानाची निगा राखण्यासाठीची साधने, श्वानाचे प्रतिकूल हवामानानुसार संरक्षण करण्याची साधने, श्वान स्वच्छतेसाठी साधने, श्वानासाठी आहाराची भांडी, श्वानाला पाणी पिण्याची साधने, श्वान सजावटीची साधने, श्वान प्रदर्शनासाठी श्वानाची पूर्वतयारी
12.	05.10.25	CDH003	P4: श्वानासाठी लागणारे साहित्य आणि साधनांची ओळख श्वानाची स्वच्छता आणि निगा
13.	11.10.25	CDH002	T9: पाळीव श्वानाचा विमा: श्वान विम्याचे प्रकार आणि फायदे, श्वानाच्या विम्यासाठी अटी आणि शर्ती, श्वान विमा अंतर्भूत बाबी, विमा अंतर्भूत बाबींचा विस्तार, विम्यासाठी श्वानाचे मूल्यमापन, श्वान विमा पॉलिसीचा हप्तादर, श्वान विम्याचे दावे
14.	11.10.25	CDH002	T10: श्वान वसतिगृह: श्वानासाठी वसतिगृहाची गरज आणि महत्व, श्वानासाठी वसतिगृहाची निवड, श्वानाला वसतिगृहात ठेवण्यापूर्वी श्वानपालकाने करावयाची तयारी, श्वानाला वस्तीगृहातून घरी नेतांना करावयाची तपासणी
15.	11.10.25	CDH003	P5: श्वानाच्या भांड्यांची स्वच्छता करणे श्वान वसतिगृहास भेट देणे
16.	12.10.25	CDH002	T11: श्वानपालनामधील कायदेशीर आणि नैतिक जबाबदाऱ्या: श्वानपालनासंबंधी कायदे आणि नियम, श्वानपालनामधील नैतिक जबाबदाऱ्या
17.	12.10.25	CDH002	T12: श्वानाविषयीचे गैरसमज आणि तत्थ्ये: श्वानाविषयीचे गैरसमज, श्वानाविषयी तत्थ्ये, श्वानाविषयी अद्वितीय आणि आश्चर्यकारक तत्थ्ये
18.	12.10.25	CDH003	P6: श्वानाच्या विविध नोंदी ठेवणे
19.	02.11.25	CDH004	T13: श्वानांच्या पोषणविषयक आणि आहाराच्या गरजा: श्वानाच्या आहारामध्ये संतुलित पोषणाचे महत्व, श्वान प्रजाती निहाय पोषण गरजा, श्वान पिल्लांचा आहार, प्रौढ श्वानाचा आहार, वृद्ध श्वानाचा आहार, गरोदर आणि स्तनदामादी श्वानाचा आहार, कष्टकरी आणि प्रजननक्षम श्वानासाठी आहार, नवजात, स्तनपान तोडलेल्या, अनाथ श्वान पिल्लांचा आहार श्वानाची पचन प्रणाली आणि त्याची कार्ये: श्वानाच्या पचनसंस्थेचे भाग, श्वानाची पचन प्रक्रिया, श्वानाच्या पचनावर परिणाम करणारे घटक
20.	02.11.25	CDH004	T14: श्वानाचे आरोग्य आणि पुनरुत्पादनात पोषकतत्वांचे महत्त्व: श्वानाच्या आहारामध्ये मुख्य पोषक अन्नद्रव्यांचे महत्त्व आणि कार्ये, श्वानाच्या आहारामध्ये सूक्ष्म अन्नद्रव्यांचे महत्त्व आणि कार्ये, श्वानामध्ये पोषक अन्नद्रव्यांच्या कमतरतेची आणि अतिवापराची लक्षणे श्वानाच्या खाण्याच्या सवयी: श्वानाच्या आहारासंबंधित सवयी, आवडीनुसार अन्न निवडण्याच्या समस्येचे निराकरण, श्वानाच्या आहार वर्तनावर परिणाम करणारे घटक
21.	02.11.25	CDH006	P7: श्वानाच्या पोषणविषयक गरजांचा अभ्यास करणे
22.	08.11.25	CDH004	T15: श्वानाच्या खाद्याचे वर्गीकरण: श्वानाचे खाद्य प्रकार, श्वानासाठी घरगुती आहार श्वानाच्या घरगुती आणि तयार खाद्याचे फायदे आणि तोटे, पाळीव श्वानाला नियमितपणे दिल्या जाणाऱ्या मानवी अन्नामुळे निर्माण होणारे धोके, श्वानामध्ये वजन कमी करण्यासाठी पौष्टिक आहार धोरण
23.	08.11.25	CDH004	T16: श्वानाला आहार देण्याचे तंत्र: श्वानाच्या आहाराचे वेळापत्रक, निर्धारित आहाराचे फायदे, जास्त किंवा कमी आहार टाळण्यासाठी श्वानाच्या शरीराच्या स्थितीचे निरीक्षण
24.	08.11.25	CDH006	P8: गर्भावस्थेतील आणि स्तनदा मादी श्वानाला आहार देणे
25.	14.11.25	CDH004	T17: श्वानाच्या अन्नव्यवस्थापनातील आधुनिक बाबी: दुग्धशर्करेचे महत्व, पूरक आहार घटक, नाविन्यपूर्ण तंतुमय पदार्थांचा स्रोत, श्वानाच्या वजन व्यवस्थापनात तंतुमय

			पदार्थांचे महत्व, आहारातील मेदाम्ले
26.	14.11.25	CDH004	T18: आजारी श्वानासाठी आहार: मधुमेही किंवा लठ्ठ श्वानासाठी आहार, किडनी विकारांनी ग्रस्त श्वानाची विशेष पोषण काळजी, यकृत विकारांनी ग्रस्त श्वानाची विशेष पोषण काळजी, जठर आणि आतड्यांसंबंधी विकारांनी ग्रस्त श्वानाची विशेष पोषण काळजी, श्वानामधील हृदय विकार प्रतिबंधासाठी पौष्टिक आहाराची धोरणे, तणावग्रस्त श्वानाची विशेष पोषण काळजी
27.	14.11.25	CDH006	P9: नवजात तसेच स्तनपान तोडलेल्या आणि अनाथ श्वान पिल्लांना आहार देणे प्रौढ आणि कष्टकरी श्वानाला आहार देणे
28.	22.11.25	CDH005	T19: श्वानाची रोग प्रतिबंधात्मक आरोग्यकाळजी: श्वानाच्या आजारपणाचा पूर्वइतिहास (केस हिस्ट्री), श्वानातील रोगसुचक लक्षणे, श्वानातील अंतरपरजीवी आणि त्यांचे नियंत्रण, श्वानातील बाह्यपरजीवी आणि नियंत्रण, श्वानाचे लसीकरण
29.	22.11.25	CDH005	T20 श्वानाचे समान्य आजार: श्वानाचे सामान्य विकार, श्वानाच्या पचनसंस्थेचे आजार, श्वानाच्या श्वसनसंस्थेचे आजार, श्वानाच्या मूत्रसंस्थेचे आजार, श्वानाच्या मज्जासंस्थेचे आजार, श्वानाच्या डोळ्यांचे आजार, श्वानाच्या कानांचे आजार, श्वानाचे संसर्गजन्य आजार, श्वानाचे परजीवी रोग
30.	22.11.25	CDH006	P10: श्वानाच्या विविध खाद्य प्रकारांचा अभ्यास करणे
31.	30.11.25	CDH005	T21: श्वानाची त्वचा आणि केसांची काळजी: श्वानाच्या त्वचेची मूलभूत माहिती, श्वानाचे प्रमुख त्वचा विकार, ऋतुमानानुसार श्वानाची त्वचा आणि केसांची काळजी, श्वानाच्या त्वचेच्या सामान्य विकारांवर घरगुती उपाय, श्वानाचे त्वचा व्यवस्थापन आणि पंजाची काळजी श्वानाची प्रथमोपचार काळजी: श्वानासाठी मूलभूत प्रथमोपचार, जखमेची काळजी, अस्थिभंग व्यवस्थापन, पोट फुगणे, उष्माघात, बद्धकोष्ठता, बस्ती, आपत्कालीन परिस्थिती
32.	30.11.25	CDH005	T22: श्वानाची प्रथमोपचार काळजी: श्वानासाठी मूलभूत प्रथमोपचार, जखमेची काळजी, अस्थिभंग व्यवस्थापन, पोट फुगणे, उष्माघात, बद्धकोष्ठता, बस्ती, सामान्य आपत्कालीन परिस्थिती- उष्माघात, नाकातून रक्तस्त्राव, भाजणे, विषबाधा, सर्पदंश, पशुवैद्यकीय डॉक्टरांच्या सल्ल्यानुसार आपत्कालीन परिस्थिती हाताळणे
33.	30.11.25	CDH006	P11: श्वानाचे विविध आजार आणि त्यांची लक्षणे अभ्यासणे
34.	13.12.25	CDH005	T23: श्वान संगोपनात पशुवैद्यकीय चिकित्सेचे महत्व: नोंदणीकृत पशुवैद्यक, पशुवैद्यकीय तज्ञ, नजीकच्या पशुवैद्यकीय दवाखान्याची माहिती, पशुवैद्यकाशी सौहार्दपूर्ण संबंध प्रस्थापित करणे, श्वानाची वेळेवर तपासणी आणि पाठपुरावा, आजारपश्चात काळजी आणि पशुवैद्यकांचा सल्ला
35.	13.12.25	CDH005	T24: वृद्ध श्वानाची काळजी: वृद्ध श्वानाचे वर्तन, वृद्ध श्वानाचे आरोग्य व्यवस्थापन, वृद्ध श्वानाच्या पोषणाचे नियोजन, वृद्ध श्वानाच्या मेंदूच्या आजाराचे व्यवस्थापन, वृद्ध श्वानामधील कमी झालेल्या श्रवणशक्तीचे व्यवस्थापन, वृद्ध श्वानामधील कमी झालेल्या दृष्टीचे व्यवस्थापन दुर्धर आजारी आणि मरणासन्न श्वानाची काळजी: मरणासन्न अवस्थेतील श्वानाच्या काळजीचे महत्व, उपशामक काळजीतील करुणामय पैलू, प्राणी संवादकाचा सल्ला
36.	13.12.25	CDH006	P12: श्वानासाठी प्रथमोपचार पेटी तयार करणे पशुवैद्यकीय दवाखान्याला भेट

श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमांसाठी संपर्कसत्र वेळापत्रक
द्वितीय सत्र (Semester- II)
जानेवारी 2026 ते मे 2026

संपर्क-सत्र क्र.	संपर्कसत्र दिनांक	अभ्यासक्रम सांकेतांक	**बौद्धिक सत्रः T (Theory): सकाळी 10:00 ते 11:00 आणि 11:00 ते 12:00** **प्रात्यक्षिक सत्रः P (Practical): दुपारी 02:00 ते 4:00**
1.	18.01.26	CDH007	T1: श्वानाच्या सामान्य वर्तनाचा अभ्यास: श्वानाचा सामाजिक वारसा, श्वानामधील वर्चस्व आणि अधीनता, श्वानामधील संप्रेषण नमुने, श्वानामधील आक्रमकता, श्वानामधील शिकार, श्वानाच्या वर्तनात जातींमधील फरक
2.	18.01.26	CDH007	T2: श्वानाच्या वर्तनाचे प्रकार: श्वानामधील खाण्याची वर्तणूक, श्वानामधील लैंगिक वर्तन, श्वानामधील उत्सर्जन विषयक वर्तन, श्वानामधील मातृवर्तन, श्वानामधील काळजीवाहू व लक्षवेधक वर्तन, श्वानामधील विक्षिप्त वर्तन
3.	18.01.26	CDH009	P1: श्वानाची देहबोली ओळखणे नवजात आणि संक्रमण काळात श्वानाच्या वर्तनाचा अभ्यास करणे
4.	24.01.26	CDH007	T3: श्वानाच्या वर्तनाच्या विकासाची प्रक्रिया : पिल्लू ते प्रौढ: नवजात कालावधी (जन्म ते 14 दिवस), संक्रमण कालावधी (जन्मानंतर 14 ते 21 दिवस), प्राथमिक समाजीकरण (जन्मानंतर 3 ते 12 आठवडे), अल्पवयीन कालावधी ते प्रौढत्व, श्वानाची जाण आणि त्याचे मानसशास्त्र: श्वानाच्या इंद्रियांची क्षमता, श्वानाचा स्वभाव, श्वानाची बुद्धिमत्ता आणि प्रशिक्षण क्षमता, श्वानाची देहबोली, श्वानाची ऊर्जा क्षमता,श्वानाच्या आवाजातून व्यक्त होणाऱ्या भावना
5.	24.01.26	CDH007	T4: श्वानाचे अस्वाभाविक वर्तन: अतार्किक वर्तणूक, अस्वाभाविक काळजीवाहू वर्तणूक, अस्वाभाविक लैंगिक वर्तणूक, चावा घेणे आणि आक्रमक वर्तन, भुंकण्याची सवय, वाहनांचा पाठलाग करणे, इतर अस्वाभाविक वर्तन
6.	24.01.26	CDH009	P2: श्वानाच्या पिल्लांच्या समाजीकरणाचा अभ्यास करणे
7.	07.02.26	CDH007	T5: श्वानाच्या वर्तनाच्या सामान्य समस्या: श्वानाच्या वर्तवणूकीच्या पार्श्वभूमीनुसार वर्तन समस्येची ओळख, श्वानामधील आक्रमकतेची समस्या, भीती आणि घृणा, एकलकोंडेपणाशी संबंधित समस्या, वंचितपणाच्या भावनेतून निर्माण होणाऱ्या समस्या
8.	07.02.26	CDH007	T6: श्वानामधील वर्तन समस्या हाताळणे: श्वानाच्या वागणुकीसंबंधी बारीक निरीक्षण, श्वानाच्या आरोग्यासंबंधी शंका निरसन, वातावरणातील बदलांबाबत निरीक्षण, आहार आणि पोषणाची तपासणी, अनुभवी पशुवैद्यकाचा सल्ला श्वानासोबत उत्तम स्नेहबंध निर्माण करणे: दैनंदिन वेळापत्रक, सुसंवाद, श्वानाची मानवाशी आणि इतर प्राण्यांशी संवाद प्रक्रिया, व्यक्तिगत एकांताचा आदर करणे, श्वान प्रजातीची सुसंवाद निर्मितीच्या दृष्टीने गुणवैशिष्ट्ये समजून घेणे, श्वानाच्या आवाजाची निरीक्षणे, श्वानाची भीती आणि काळजी समजून घेणे, संयम आणि सातत्य राखणे
9.	07.02.26	CDH009	P3: श्वानाच्या प्रौढ अवस्थेतील वर्तनाचा अभ्यास करणे
10.	14.02.26	CDH008	T7:श्वान प्रशिक्षणाचे महत्व आणि मुलभूत माहिती: श्वानाच्या प्रशिक्षणाची व्याख्या व मुलभूत तत्त्वे, श्वानाच्या प्रशिक्षणाचे फायदे, श्वानाला प्रशिक्षण देतेवेळी महत्वाचे मुद्दे
11.	14.02.26	CDH008	T8: श्वान प्रशिक्षणाचे साहित्य आणि साधने: श्वान प्रशिक्षणात वापरले जाणारे साहित्य, श्वान प्रशिक्षण साधने वापरासाठी मार्गदर्शक तत्वे श्वान प्रशिक्षण तत्त्वे आणि शिकण्याची प्रक्रिया: श्वानाचे प्रशिक्षण आणि वर्तन सुधारण्याचे तंत्र, सवय आणि संवेदना, विशिष्ट संवेदनेस प्रतिक्रिया, साधनीभूत शिक्षण, सामाजिक शिक्षण, प्रशिक्षणावर प्रभाव टाकणारे घटक

12.	14.02.26	CDH009	P4: श्वानाचे वर्तन आणि प्रशिक्षण, श्वानाच्या प्रशिक्षणाकरिता वापरले जाणारे विविध साहित्य आणि उपकरणांचा अभ्यास करणे.
13.	28.02.26	CDH008	T9: श्वान प्रशिक्षणाच्या पद्धती: साधनांचा वापर करून दिले जाणारे प्रशिक्षण, प्रशिक्षण साधने आणि साहित्य, सकारात्मक प्रशिक्षण श्वान प्रशिक्षणासाठी विविध आदेश: नावाची ओळख, बसण्याची आज्ञा, एका जागी राहण्याची आज्ञा, जमिनीवर लोळण्याची आज्ञा, 'नाही' अशी आज्ञा, सोबत चालण्याची आज्ञा
14.	28.02.26	CDH008	T10: श्वानासाठी महत्वाचे प्रशिक्षण: आज्ञाधारकतेचे प्रशिक्षण, पट्टा आणि साखळी बाबतचे प्रशिक्षण, श्वानगृहात राहण्याचे प्रशिक्षण (क्रेट ट्रेनिंग), स्वच्छतागृहाबाबतचे प्रशिक्षण,जेवणाविषयीचे प्रशिक्षण
15.	28.02.26	CDH009	P5: श्वानाच्या विविध प्रशिक्षण पद्धतींचाअभ्यास करणे, श्वानाच्या प्रशिक्षणात दिल्या जाणाऱ्या विविध आज्ञांचा अभ्यास
16.	08.03.26	CDH008	T11: उत्तम श्वान प्रशिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये: मानसिक आणि शारीरिक तयारी, सातत्य आणि संयम, सकारात्मक बंधनाला प्रोत्साहन, मानसिक उत्तेजना प्रदान करणे
17.	08.03.26	CDH008	T12: श्वानाच्या आयुष्यातील एक दिवस: सकाळचा दिनक्रम- उठणे आणि व्यायाम, खाणे, खेळणे आणि मल विसर्जन, मध्यान्ह दिनक्रम - जेवण, दुपारचा दिनक्रम - चालणे किंवा खेळण्याचा वेळ, खाणे, प्रशिक्षण सत्र, संध्याकाळची दिनक्रम - मल विसर्जन, उत्तम वेळ, झोपण्याची वेळ
18.	08.03.26	CDH009	P6: श्वानाच्या पट्टा आणि साखळी प्रशिक्षणाचा अभ्यास
19.	14.03.26	CDH010	T13: श्वानाची प्रजनन संस्था: नर आणि मादी श्वानाच्या प्रजनन संस्थेची रचना, श्वान प्रजननात संप्रेरकांचे कार्य, श्वान प्रजननावर परिणाम करणारे घटक, श्वानाचे ऋतुचक्र: श्वानातील ऋतूचक्र,आभासी गर्भधारणा
20.	14.03.26	CDH010	T14: श्वानामधील माजाची लक्षणे आणि नैसर्गिक संयोगाची वेळ: श्वानामधील माजाची लक्षणे, श्वानाच्या नैसर्गिक संयोगाची सुयोग्य वेळ, श्वान नैसर्गिक संयोगाची पध्दती श्वानाच्या नैसर्गिक संयोगाचे नियोजन: श्वानाच्या नैसर्गिक संयोगाचे नियोजन, श्वानाच्या नैसर्गिक संयोगाची योग्य वेळ, श्वानाच्या नैसर्गिक संयोगाची पूर्व तयारी, श्वानाचे सामान्य नैसर्गिक संयोग वर्तन, श्वानाच्या नैसर्गिक संयोगातील अडथळे
21.	14.03.26	CDH009	P7:उत्तम श्वान प्रशिक्षकाच्या गुणांचाअभ्यास करणे श्वानासाठी दैनंदिन वेळापत्रक तयार करणे
22.	22.03.26	CDH010	T15: श्वानामधील गर्भधारणेचे टप्पे: फलन प्रक्रिया, श्वानामधील गर्भावस्था आणि गर्भधारणेची बाह्य लक्षणे, गर्भावस्थेचा कालावधी
23.	22.03.26	CDH010	T16: श्वानातील सामान्य प्रसूती: श्वान प्रसूतीसाठी अनुकूल परिस्थिती, श्वान प्रसूतीसाठी लागणारी साधने, मादी श्वानाची प्रसूतीसाठीची तयारी, श्वानामधील सामान्य प्रसूतीक्रिया आणि श्वानाच्या प्रसूतीचे टप्पे
24.	22.03.26	CDH012	P8:नर आणि मादी श्वानाच्या प्रजनन संस्थेच्या रचनेचा अभ्यास करणे
25.	29.03.26	CDH010	T17: श्वानाच्या गर्भधारणा काळातील व्यवस्थापन: श्वानाच्या गर्भधारणा काळातील व्यवस्थापन, श्वानाचे प्रसूतीपूर्व व्यवस्थापन, मादी श्वानाच्या प्रसुतीमधील समस्या, मादी श्वानामधील गर्भपात, नवजात श्वान पिल्लांची काळजी, स्तनदा मादी श्वानाची काळजी, मादी श्वानाची प्रसूतीपश्यात घ्यावयाची काळजी
26.	29.03.26	CDH010	T18: श्वानाच्या प्रजाननातील समस्या: श्वानाचे अनियमित ऋतूचक्र, श्वान प्रजनन संस्थेचे संसर्गजन्य आजार, मादी श्वानातील वंध्यत्व, नर श्वानातील वंध्यत्व, मादी श्वानातील श्वेतप्रदर

27.	29.03.26	CDH012	P9: प्रजननयोग्य श्वानाची निवड आणि व्यवस्थापन करणे
28.	04.04.26	CDH011	T19: प्रजननयोग्य श्वानाची निवड: प्रजननयोग्य नर आणि मादी श्वानांची निवड, प्रजननासाठी नर श्वान निवडीतील समस्या
29.	04.04.26	CDH011	T20: प्रजननयोग्य श्वानाचे आरोग्य व्यवस्थापन: प्रजननयोग्य श्वानाच्या व्यवस्थापनाविषयी माहिती, प्रजननयोग्य श्वानाची नियमित पशुवैद्यकीय तपासणी, प्रजननयोग्य श्वानाच्या निवारागृहाची स्वच्छता, प्रजननयोग्य श्वानाच्या आहार भांड्यांची स्वच्छता, श्वानातील नैसर्गिक संयोगाद्वारे होणाऱ्या संसर्गजन्य आजारांविषयी जागरूकता
30.	04.04.26	CDH012	P10:मादी श्वानामधील माजाच्या लक्षणांचा अभ्यास करणे श्वानाच्या प्रसूतीपूर्व निवासाची तयारी
31.	05.04.26	CDH011	T21: श्वानाच्या प्रजननाच्या नोंदी: श्वानांच्या प्रजननविषयक आवश्यक नोंदी, श्वानांच्या वंशावळीची अचूक नोंद करणे नियोजनबद्ध श्वान प्रजनन आराखडा: श्वान प्रजननाचे नियोजन आणि अवलंब पद्धती, निरोगी श्वान प्रजाती सुधारणेसाठी दीर्घकालीन नियोजन, श्वानाचे प्रजननक्षम आयुष्यमान
32.	05.04.26	CDH011	T22: श्वानाच्या गर्भधारणा निदानतंत्राची ओळख: मादी श्वानाचे बाह्य परीक्षण, गर्भधारणा निदान तंत्र श्वानाचे निर्बिजीकरण: निर्बीजीकरणाची आवश्यकता आणि फायदे, श्वानातील प्रजनन थांबविणाऱ्या शस्त्रक्रिया पद्धती, निर्बीजीकरणाचा श्वानाची प्रकृती आणि वर्तन यांवर होणारा परिणाम
33.	05.04.26	CDH012	P11:मादी श्वानाच्या प्रसूतीमध्ये मानवी सहाय्य नवजात श्वान पिल्लांची काळजीआणि व्यवस्थापन
34.	11.04.26	CDH011	T23: श्वान प्रजननामधील न्यायिक आणि नैतिक मान्यता: श्वान प्रजाननातील नैतिक बाबी, निरोगी आणि जातिवंत श्वान पिल्लू तयार करण्यासाठी श्वान पैदासकारांच्या जबाबदाऱ्या, श्वान प्रजननसंबंधी स्थानिक, राष्ट्रीय कायदे आणि मार्गदर्शक तत्वे
35.	11.04.26	CDH011	T24: श्वान प्रजननाचे भविष्यातील दृष्टीकोन: स्वदेशी श्वानांच्या अनुवांशिक सुधारणेसाठी जागरूकता, स्वदेशी श्वानांचे संवर्धन
36.	11.04.26	CDH012	P12:स्तनदा मादी श्वानाची काळजी आणि व्यवस्थापन श्वानाच्या प्रजनन नोंदीचे जतन करणे

6. मुक्त विद्यापीठ विभागीय केंद्रे

1. **अमरावती:** य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे अमरावती विभागीय केंद्र, व्ही. एम. व्ही. वलगाव रोड, पोस्ट व्ही. एम. व्ही., अमरावती-444604, फोन (0721) 2531445, 2531210 फॅक्स (0721) 2531444 मो.: 9422247292
   (कार्यक्षेत्र: अमरावती, अकोला, बुलढाणा, यवतमाळ)

2. **छत्रपती संभाजीनगर:** य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे छत्रपती संभाजीनगर विभागीय केंद्र, सर्व्हे नं.41, सैनिकी मुलांच्या वसतिगृहाजवळ, नंदनवन कॉलनी, छावणी, छत्रपती संभाजीनगर- 431002 फोन (0240) 2371066, 2371077 फॅक्स (0240) 2371088 मो.: 9422247293
   (कार्यक्षेत्र: छत्रपती संभाजीनगर, जालना, बीड, धाराशिव)

3. **मुंबई:** य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे मुंबई विभागीय केंद्र, द्वारा जगन्नाथ शंकरशेठ म.न.पा.ची मराठी प्राथमिक शाळा, दुसरा मजला, फ्रेअर ब्रीज (साऊथ), नाना चौक, ग्रँट रोड (प.)-400 007
   फोन (022) 23874180, 23874183, 23874177 फॅक्स (022) 23874187 मो.: 9967834965
   (कार्यक्षेत्र: मुंबई, ठाणे, रायगड, पालघर)

4. **नागपूर:** य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे नागपूर विभागीय केंद्र, सुभेदार हॉल, विद्यापीठ क्रीडा परिसर, लॉ कॉलेज कॅम्पस, रविनगर चौक, नागपूर-440 001, फोन (0712) 2553724, 2553725 मो.: 9422247295
   (कार्यक्षेत्र: नागपूर, चंद्रपूर, वर्धा, भंडारा, गडचिरोली, गोंदिया)

5. **नाशिक:** य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे नाशिक विभागीय केंद्र, नाशिक महानगरपालिकेची जुनी इमारत, दुसरा मजला, नवीन पंडित कॉलनी, नाशिक -422 002, फोन (0253) 2317063, 2576756 मो.: 9422247297
   (कार्यक्षेत्र: नाशिक, धुळे, जळगाव, अहिल्यानगर, नंदूरबार)

6. **पुणे:** य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे पुणे विभागीय केंद्र, शाहीर अण्णाभाऊ साठे प्रशालागृह, महापालिका शाळा क्र.5 (मुलांची), 654, सदाशिव पेठ हौदासमोर, कुमठेकर मार्ग, पुणे -411 030,
   फोन (020) 24457914, 24491107, मो.: 9422242298
   (कार्यक्षेत्र: पुणे, सातारा, सोलापूर)

7. **कोल्हापूर:** य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे कोल्हापूर विभागीय केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ परिसर पोस्ट ऑफीसजवळ, विद्यानगर कोल्हापूर-416 004, फोन (0231) 2607022, 2607023मो.: 9422247294
   (कार्यक्षेत्र: कोल्हापूर, सांगली, रत्नागिरी, सिंधूदुर्ग)

8. **नांदेड:** य.च.म.मुक्त विद्यापीठाचे नांदेड विभागीय केंद्र, स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ परिसर, नानकवाडी कमान, सैनिकी मुलांचे वसतिगृहाशेजारी, झरी रोड, विष्णूपूरी, नांदेड-431 603, फोन (02462) 229940, 283038फॅक्स (02462) 229950, 7276066398
   (कार्यक्षेत्र: नांदेड, परभणी, लातूर, हिंगोली)

7. विद्यापीठ संपर्कसूची

श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम अभ्यासकेंद्रावरील फक्त केंद्रप्रमुख आणि केंद्रसंयोजक यांनीच आपल्या कामाच्या स्वरूपानुसार खालील व्यक्तींशी संपर्क साधावा. मात्र विद्यार्थ्यांनी त्यांच्या कोणत्याही अडचणींच्या संदर्भात फक्त अभ्यासकेंद्रांशीच संपर्क साधणे अपेक्षित आहे.

1. **शैक्षणिक धोरण आणि अभ्यासकेंद्र व्यस्थापन :**
   प्रा. (डॉ.) माधुरी सोनवणे,
   संचालक,
   कृषिविज्ञान विद्याशाखा,
   यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक- 422 222
   फोन: (0253) 2230340

2. **श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम प्रवेश प्रक्रियेसंबंधी :**
   डॉ. भागवत चव्हाण, शैक्षणिक संयोजक, कृषिविज्ञान विद्याशाखा,
   यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक- 422 222
   फोन: 8767456455

   श्री. दीपक जाधव, वरिष्ठ सहायक,
   कृषि विज्ञान विद्याशाखा,
   यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक- 422 222
   फोन: (0253) 2230340

   श्रीमती. तेजस्वी पवार, सहायक, कृषिविज्ञान विद्याशाखा,
   यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक- 422 222
   फोन: (0253) 2230340

3. **श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम प्रवेश नोंदणीसंबंधी- नोंदणी कक्ष :**
   उपकुलसचिव, नोंदणी कक्ष
   यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक- 422 222
   फोन: (0253) 2230580, 2231714, 2231715, 2230106, 2230580

4. **ऑनलाइन प्रवेश अर्ज भरण्यासंदर्भात अडचणी साठी कॉल सेंटर :**
   यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक- 422 222
   फोन : (0253)2231714, 2231715, 2230106, 2230580

5. **पुस्तक वितरणासंबंधी :**
   ग्रंथ भांडार व वितरण कक्ष
   यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक- 422 222
   फोन : (0253) 2230107, 2230106

6. श्वानपालक प्रबोधन प्रमाणपत्र शिक्षणक्रम परीक्षा वेळापत्रक व निकालासंबंधी :

उपकुलसचिव, युनिट-3, परीक्षा विभाग
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक-422 222
फोन : (0253) 2230013
ई-मेल : unit3@ycmou.digitaluniversity.ac

सहायक, युनिट-3, परीक्षा विभाग,
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक-422 222
फोन : (0253) 2230013
ई-मेल : unit3@ycmou.digitaluniversity.ac
ई-मेल: result@ycmou.digitaluniversity.ac

7. ऑनलाईन शुल्काबाबत चौकशी:

ई-मेल : ycmou_support@unisuite.in

8. गृहपाठाशी संबंधित समस्या :

फोन: 8071188789, 8055253072, 8007253044
(सकाळी 10.30 ते संध्याकाळी 5.00 या वेळेत सुट्टीचे दिवस वगळता)
ई-मेल: oasishelpdesk22@gmail.com

9. परीक्षा आयोजन, ऑनलाइन परीक्षा फॉर्म आणि निकाल इत्यादींशी संबंधित बाबी

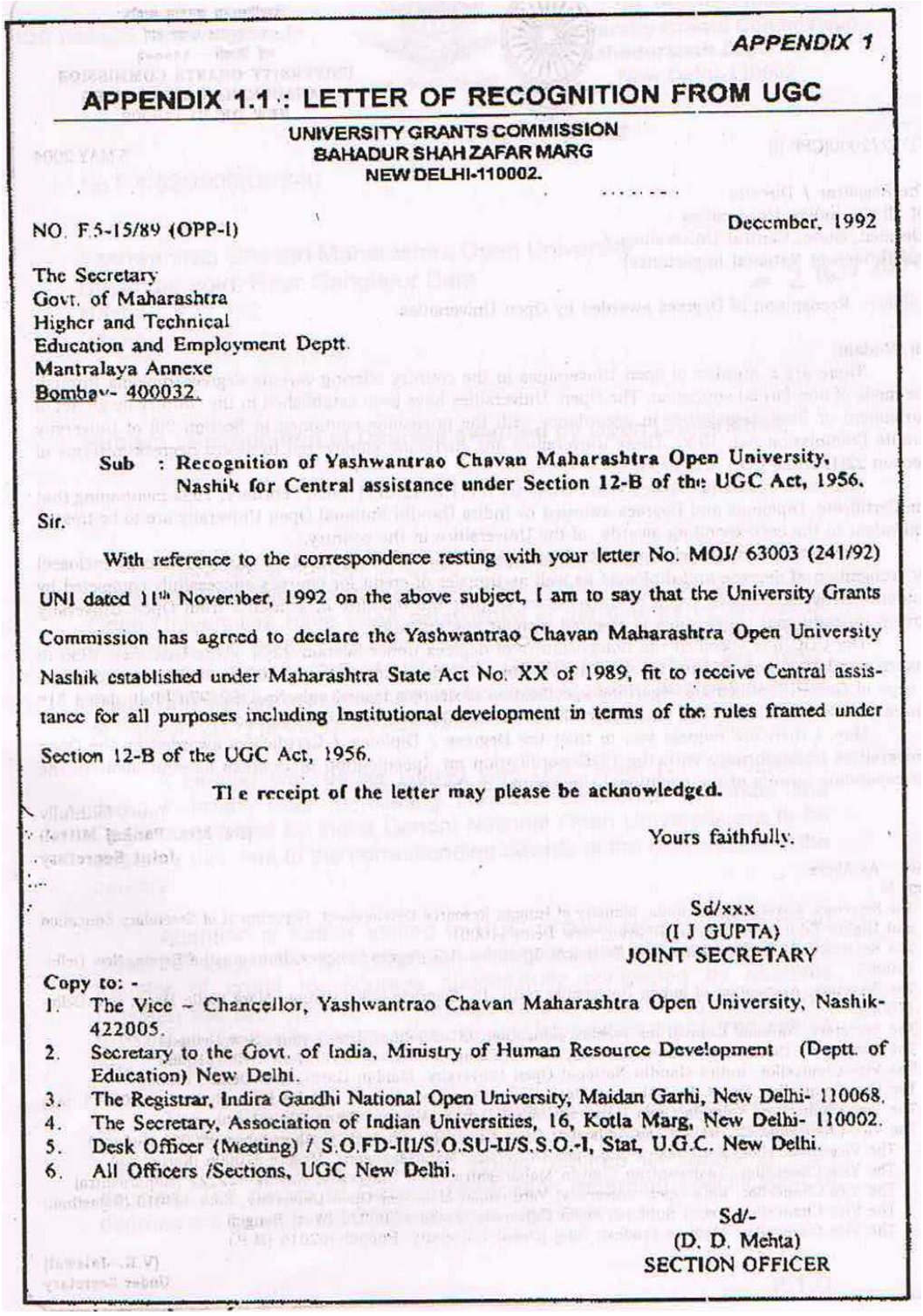
उपकुलसचिव, युनिट-3, परीक्षा विभाग
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक-422 222
फोन : (0253) 2230013
ई-मेल : unit3@ycmou.digitaluniversity.ac

10. परीक्षा आणि पदवीदान संबंधित बाबी/तक्रारी :

उपकुलसचिव, परीक्षा विभाग
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक- 422 222
फोन: (0253) 2231479 / 2230013
ई-मेल: coe@ycmou.digitaluniversity.ac

8. परिशिष्टे

परिशिष्ट 8.1 : विद्यापीठ अनुदान आयोगाची मान्यता (1992)

APPENDIX 1

APPENDIX 1.1 : LETTER OF RECOGNITION FROM UGC

UNIVERSITY GRANTS COMMISSION
BAHADUR SHAH ZAFAR MARG
NEW DELHI-110002.

NO. F.5-15/89 (OPP-I) December, 1992

The Secretary
Govt. of Maharashtra
Higher and Technical
Education and Employment Deptt.
Mantralaya Annexe
Bombay- 400032.

Sub : Recognition of Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik for Central assistance under Section 12-B of the UGC Act, 1956.

Sir.

With reference to the correspondence resting with your letter No. MOJ/ 63003 (241/92) UNI dated 11th November, 1992 on the above subject, I am to say that the University Grants Commission has agreed to declare the Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University Nashik established under Maharashtra State Act No. XX of 1989, fit to receive Central assistance for all purposes including Institutional development in terms of the rules framed under Section 12-B of the UGC Act, 1956.

The receipt of the letter may please be acknowledged.

Yours faithfully.

Sd/xxx
(I J GUPTA)
JOINT SECRETARY

Copy to: -

1. The Vice – Chancellor, Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik-422005.
2. Secretary to the Govt. of India, Ministry of Human Resource Development (Deptt. of Education) New Delhi.
3. The Registrar, Indira Gandhi National Open University, Maidan Garhi, New Delhi- 110068.
4. The Secretary, Association of Indian Universities, 16, Kotla Marg, New Delhi- 110002.
5. Desk Officer (Meeting) / S.O.FD-III/S.O.SU-II/S.S.O.-I, Stat, U.G.C. New Delhi.
6. All Officers /Sections, UGC New Delhi.

Sd/-
(D. D. Mehta)
SECTION OFFICER

परिशिष्ट 8.2 : परिशिष्ट: मुक्त विद्यापीठाच्या पदवी / पदविकांना महाराष्ट्र शासन मान्यता (1995)

मुक्त विद्यापीठाच्या पदव्यांना समकक्षता व शासनमान्यता

(१) अन्य विद्यापीठांच्या पदवीशी समकक्षता

मा. शिक्षण संचालक (उच्च शिक्षण) महाराष्ट्र राज्य यांच्या पत्र क्र. समक (उ. शि.)/१०९४/३२८६१/मवि-१, दि. ३० ऑक्टोबर १९९५ च्या पत्रान्वये 'केंद्रीय किंवा राज्य विधिमंडळाने अधिनियमाद्वारे भारतातील विद्यापीठाने दिलेली पदवी/पदविका आणि संसदेने अधिनियमाद्वारे इतर शैक्षणिक संस्था प्रस्तावित केलेल्या आहेत किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम (१९५६) मधील कलम क्र. ३ अन्वये मानीव विद्यापीठे घोषित केली आहेत अशांच्या बाबतीत पदवी किंवा पदविका मान्यता देण्याबाबतचे औपचारिक आदेश विद्यापीठाने काढण्याची आवश्यकता नाही'.

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ हे महाराष्ट्र राज्याच्या विधिमंडळाने अधिनियमाद्वारे (कायदा क्र. २०/१९८९) स्थापन केलेले विद्यापीठ असून त्यास विद्यापीठ अनुदान आयोगाचीही मान्यता आहे. **त्यामुळे या विद्यापीठाची पदवी इतर विद्यापीठांच्या पदवीशी समकक्ष आहे.**

(२) विद्यापीठ अनुदान आयोगाची मान्यता

विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली यांनी त्यांचे पत्र क्र. F/S-15/89 (CPP-I) दि. ८ डिसेंबर १९९२ नुसार विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या १९५६ च्या कायद्यातील कलम १२-बी अन्वये यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठास मान्यता दिली आहे.

(३) महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाची मान्यता

उपसचिव व परीक्षा नियंत्रक, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई यांच्या पत्र क्र. १४७७ (१७/१९९४/कक्ष) **दि. १७ फेब्रुवारी १९९४ च्या पत्रातील मान्यतेसंबंधीचा मजकूर – 'यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ हे संविधिमान्य (Statutory) असल्यामुळे आपल्या विद्यापीठाच्या पदवीधर विद्यार्थ्यांकडून आलेले अर्ज देखील इतर मान्यताप्राप्त विद्यापीठांच्या पदवीधर उमेदवारांकडून आलेल्या अर्जांप्रमाणेच आयोगाकडून विचारात घेतले जातील'**

मुक्त विद्यापीठाच्या पदवी/पदविकांना महाराष्ट्र शासनमान्यता

विद्यापीठ अनुदान आयोगाने मान्यता दिलेली विद्यापीठे

राज्य सेवेतील पदासांठी पदवी/पदविकास मान्यता

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग

शासन निर्णय : क्रमांक आरजीडी-१३९४/प्र.क्र. २१/९४/१३,मंत्रालय, मुंबई ४०००३२, दिनांक ८ मार्च १९९५

वाचा : (१) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्रमांक आरजीडी-१०६१/१८९६७/११४ - जे दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९

शासन निर्णय : महाराष्ट्र लोक सेवा आयोगाशी विचार विनिमय करून उपरोक्त दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९ च्या आदेशाद्वारे असा निर्णय घेण्यात आला होता की, केंद्र अथवा राज्य विधिमंडळाच्या अधिनियमाद्वारे स्थापित झालेली विद्यापीठे, संसदेच्या अधिनियमाद्वारे स्थापन झालेल्या इतर शैक्षणिक संस्था, किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम, १९५६ च्या अंतर्गत भाग ३ अन्वये जाहीर झालेली मानवी विद्यापीठे यांनी प्रदान केलेल्या पदव्या / पदविका तसेच भारतीय वैद्यकीय मंडळ अधिनियम, १९५६ च्या परिशिष्टांमध्ये अंतर्भूत केलेल्या वैद्यकीय व संलग्न विषयामधील पदव्या यांना शासकीय महाविद्यालयातील अध्यापकीय पदे वगळता, **राज्यातील सेवा व पदांवरील भरतीसाठी आपोआप मान्यता प्राप्त झाली असल्याचे समजण्यात यावे.**

(२) सदर आदेशासोबत विद्यापीठ अनुदान आयोगाने मान्यता दिलेल्या वैधानिक विद्यापीठे व संस्थांची यादी जोडण्यात आली होती. आयोग मान्यताप्राप्त विद्यापीठे व संस्था यांची अद्ययावत यादी आता या आदेशासोबत जोडण्यात आली आहे. शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक आरजीडी - १०६१/१८९६७/९१४/जे दिनांक २१ ऑगस्ट १९६९ मध्ये नमूद केलेल्या आणि वर परिच्छेद १ मध्ये उद्धृत केलेल्या हेतूसाठी सदर सर्व विद्यापीठे/संस्था यांनी प्रदान केलेल्या पदवी/पदविकांना आपोआप मान्यता देण्यात आल्याचे समजण्यात यावे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

दा. र. राणे

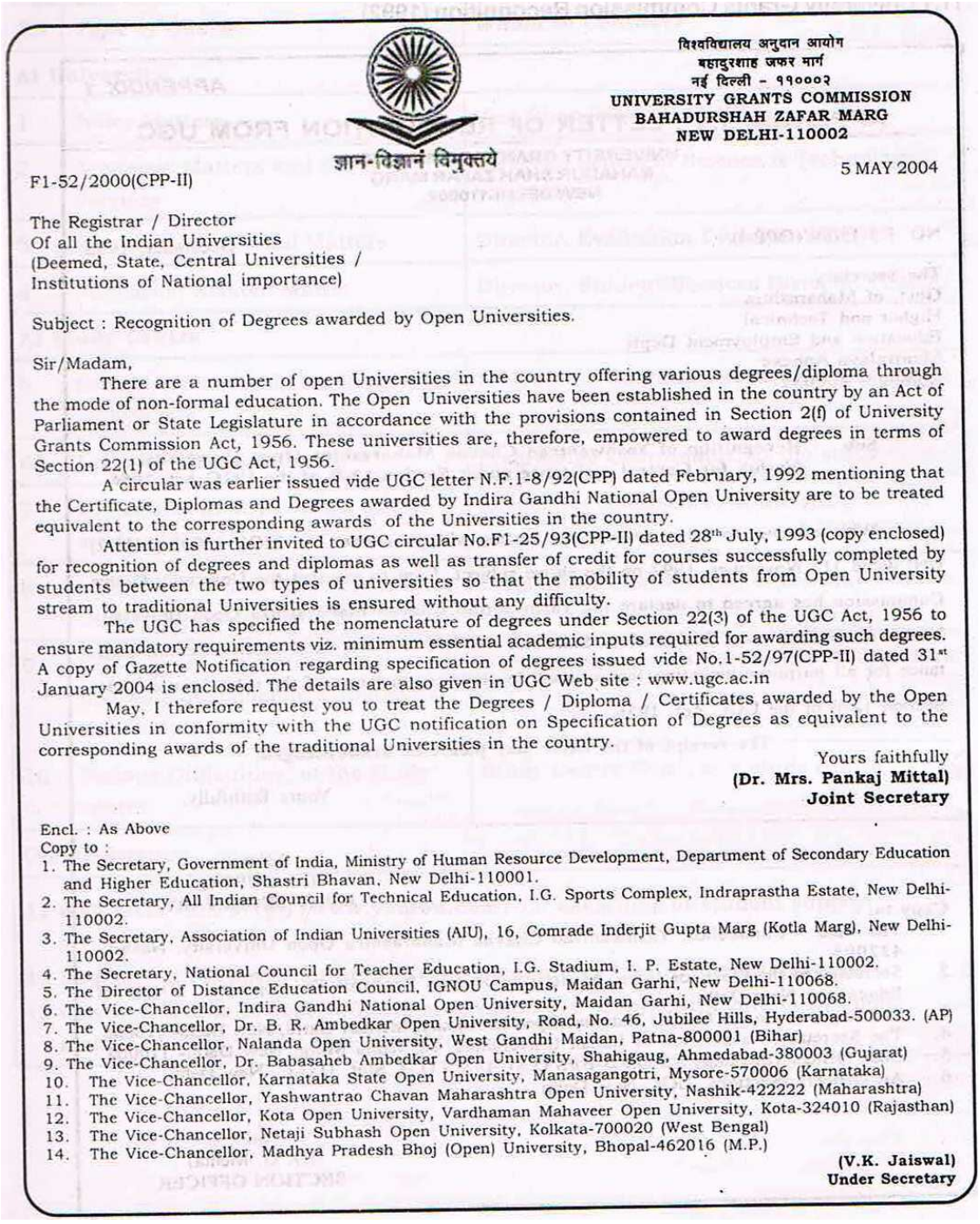
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

(१) राज्यपालांचे सचिव
(२) मुख्य मंत्र्यांचे सचिव
(३) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई
(४) महालेखापाल, महाराष्ट्र-१, मुंबई
(५) महालेखापाल, महाराष्ट्र -२, मुंबई
(६) निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई
(७) अभिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
(८) प्रबंधक, उच्च न्यायालय (मूळ न्याय शाखा), मुंबई
(९) प्रबंधक, उच्च न्यायालय (अपील शाखा), मुंबई
(१०) प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई
(११) सर्व मंत्रालयीन शिक्षण
(१२) मंत्रालयीन विभागांच्या नियंत्रणांच्या नियंत्रणाखालील सर्व विभाग प्रमुख व कार्यालय प्रमुख
(१३) अवर सचिव, भारत सरकार, शिक्षण मंत्रालय, नवी दिल्ली
(१४) निवड नस्ती

वाचा : महाराष्ट्र शासनाच्या उपरोक्त शासन निर्णय क्रमांक आर.जी.डी. १३९४/प्र.क्र.२१/९४/१३ मंत्रालय, मुंबई. दिनांक ८ मार्च १९९५ च्या सोबत जोडलेल्या यादीमध्ये यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक यांची अनुक्रमांक १४६ वर नोंद करण्यात आलेली आहे.

परिशिष्ट 8.3: विद्यापीठ अनुदान आयोग ठराव (2004)

विश्वविद्यालय अनुदान आयोग
बहादुरशाह जफर मार्ग
नई दिल्ली - ११०००२
UNIVERSITY GRANTS COMMISSION
BAHADURSHAH ZAFAR MARG
NEW DELHI-110002

ज्ञान-विज्ञानं विमुक्तये

F1-52/2000(CPP-II)

5 MAY 2004

The Registrar / Director
Of all the Indian Universities
(Deemed, State, Central Universities /
Institutions of National importance)

Subject : Recognition of Degrees awarded by Open Universities.

Sir/Madam,

There are a number of open Universities in the country offering various degrees/diploma through the mode of non-formal education. The Open Universities have been established in the country by an Act of Parliament or State Legislature in accordance with the provisions contained in Section 2(f) of University Grants Commission Act, 1956. These universities are, therefore, empowered to award degrees in terms of Section 22(1) of the UGC Act, 1956.

A circular was earlier issued vide UGC letter N.F.1-8/92(CPP) dated February, 1992 mentioning that the Certificate, Diplomas and Degrees awarded by Indira Gandhi National Open University are to be treated equivalent to the corresponding awards of the Universities in the country.

Attention is further invited to UGC circular No.F1-25/93(CPP-II) dated 28th July, 1993 (copy enclosed) for recognition of degrees and diplomas as well as transfer of credit for courses successfully completed by students between the two types of universities so that the mobility of students from Open University stream to traditional Universities is ensured without any difficulty.

The UGC has specified the nomenclature of degrees under Section 22(3) of the UGC Act, 1956 to ensure mandatory requirements viz. minimum essential academic inputs required for awarding such degrees. A copy of Gazette Notification regarding specification of degrees issued vide No.1-52/97(CPP-II) dated 31st January 2004 is enclosed. The details are also given in UGC Web site : www.ugc.ac.in

May, I therefore request you to treat the Degrees / Diploma / Certificates awarded by the Open Universities in conformity with the UGC notification on Specification of Degrees as equivalent to the corresponding awards of the traditional Universities in the country.

Yours faithfully
(Dr. Mrs. Pankaj Mittal)
Joint Secretary

Encl. : As Above

Copy to :

1. The Secretary, Government of India, Ministry of Human Resource Development, Department of Secondary Education and Higher Education, Shastri Bhavan, New Delhi-110001.
2. The Secretary, All Indian Council for Technical Education, I.G. Sports Complex, Indraprastha Estate, New Delhi-110002.
3. The Secretary, Association of Indian Universities (AIU), 16, Comrade Inderjit Gupta Marg (Kotla Marg), New Delhi-110002.
4. The Secretary, National Council for Teacher Education, I.G. Stadium, I. P. Estate, New Delhi-110002.
5. The Director of Distance Education Council, IGNOU Campus, Maidan Garhi, New Delhi-110068.
6. The Vice-Chancellor, Indira Gandhi National Open University, Maidan Garhi, New Delhi-110068.
7. The Vice-Chancellor, Dr. B. R. Ambedkar Open University, Road, No. 46, Jubilee Hills, Hyderabad-500033. (AP)
8. The Vice-Chancellor, Nalanda Open University, West Gandhi Maidan, Patna-800001 (Bihar)
9. The Vice-Chancellor, Dr. Babasaheb Ambedkar Open University, Shahigaug, Ahmedabad-380003 (Gujarat)
10. The Vice-Chancellor, Karnataka State Open University, Manasagangotri, Mysore-570006 (Karnataka)
11. The Vice-Chancellor, Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik-422222 (Maharashtra)
12. The Vice-Chancellor, Kota Open University, Vardhaman Mahaveer Open University, Kota-324010 (Rajasthan)
13. The Vice-Chancellor, Netaji Subhash Open University, Kolkata-700020 (West Bengal)
14. The Vice-Chancellor, Madhya Pradesh Bhoj (Open) University, Bhopal-462016 (M.P.)

(V.K. Jaiswal)
Under Secretary

परिशिष्ट 8.4: एकाच वेळी दोन शिक्षणक्रम पूर्ण करण्यासंदर्भातील विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या (UGC) मार्गदर्शक सूचना

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

प्रो. रजनीश जैन
सचिव
Prof. Rajnish Jain
Secretary

सत्यमेव जयते

विश्वविद्यालय अनुदान आयोग
University Grants Commission
(शिक्षा मंत्रालय, भारत सरकार)
(Ministry of Education, Govt. of India)
बहादुरशाह जफ़र मार्ग, नई दिल्ली-110002
Bahadur Shah Zafar Marg, New Delhi-110002
Ph.: 011-23236288/23239337
Fax : 011-2323 8858
E-mail : secy.ugc@nic.in

D.O.No.1-6/2007 (CPP-II)(New) **13th April, 2022**

Respected Madam/ Sir,

The National Education Policy - NEP 2020 states that pedagogy must evolve to make education more experiential, holistic, integrated, inquiry-driven, discovery-oriented, learner-centred, discussion-based, flexible, and, of course, enjoyable. The policy envisions imaginative and flexible curricular structures to enable creative combinations of disciplines for study, that would offer multiple entry and exit points, thus, removing currently prevalent rigid boundaries and creating new possibilities for life-long learning and centrally involve critical and interdisciplinary thinking.

With the rapid increase in demand for higher education and limited availability of seats in regular stream, several Higher Education Institutions (HEIs) have started a number of programmes in Open and Distance Learning (ODL) mode to meet the aspirations of students. It has also led to the emergence of online education programmes which a student can pursue within the comforts of her / his home. The issue of allowing the students to pursue two academic programmes simultaneously has been examined by the Commission keeping in view the provisions envisaged in the National Education Policy - NEP 2020 which emphasizes the need to facilitate multiple pathways to learning involving both formal and non-formal education modes.

In view of above, UGC has framed the guidelines for pursuing two academic programmes simultaneously which are attached herewith.

All the universities and their affiliated colleges/institutions are requested to implement these guidelines for the benefit of the students.

With kind regards,

Yours sincerely,

(Rajnish Jain)

To
The Vice-Chancellors of all Universities
The Principals of all Colleges/Institutes

Guidelines for Pursuing Two Academic Programmes Simultaneously

University Grants Commission
Bahadur Shah Zafar Marg
New Delhi

April, 2022

Guidelines for Pursuing Two Academic Programmes Simultaneously

Background

The National Education Policy - NEP 2020 states that pedagogy must evolve to make education more experiential, holistic, integrated, inquiry-driven, discovery-oriented, learner-centred, discussion-based, flexible, and, of course, enjoyable. The policy envisions imaginative and flexible curricular structures to enable creative combinations of disciplines for study, that would offer multiple entry and exit points, thus, removing currently prevalent rigid boundaries and creating new possibilities for life-long learning and centrally involve critical and interdisciplinary thinking.

With the rapid increase in demand for higher education and limited availability of seats in regular stream, several Higher Education Institutions (HEIs) have started a number of programmes in Open and Distance Learning (ODL) mode to meet the aspirations of students. It has also led to the emergence of online education programmes which a student can pursue within the comforts of her / his home. The issue of allowing the students to pursue two academic programmes simultaneously has been examined by the Commission keeping in view the proposals envisaged in the National Education Policy - NEP 2020 which emphasizes the need to facilitate multiple pathways to learning involving both formal and non-formal education modes.

In view of above, UGC has framed the following Guidelines.

Objectives

To allow the students to pursue two academic programmes simultaneously keeping in view the following objectives envisaged in NEP 2020:

- recognizing, identifying, and fostering the unique capabilities of each student, by sensitizing teachers as well as parents to promote each student's holistic development in both academic and non-academic spheres;
- no hard separations between arts and sciences, between curricular and extra-curricular activities, between vocational and academic streams, etc. in order to eliminate harmful hierarchies among, and silos between different areas of learning;

- multidisciplinarity and a holistic education across the sciences, social sciences, arts, humanities, and sports for a multidisciplinary world in order to ensure the unity and integrity of all knowledge;
- enabling an individual to study one or more specialized areas of interest at a deep level, and also develop character, ethical and constitutional values, intellectual curiosity, scientific temper, creativity, spirit of service.
- offering the students, a range of disciplines including sciences, social sciences, arts, humanities, languages, as well as professional, technical, and vocational subjects to make them thoughtful, well-rounded, and creative individuals.
- preparing students for more meaningful and satisfying lives and work roles and enable economic independence.

Guidelines

1. A student can pursue two full time academic programmes in physical mode provided that in such cases, class timings for one programme do not overlap with the class timings of the other programme.
2. A student can pursue two academic programmes, one in full time physical mode and another in Open and Distance Learning (ODL)/Online mode; or up to two ODL/Online programmes simultaneously.
3. Degree or diploma programmes under ODL/Online mode shall be pursued with only such HEIs which are recognized by UGC/Statutory Council/Govt. of India for running such programmes.
4. Degree or diploma programmes under these guidelines shall be governed by the Regulations notified by the UGC and also the respective statutory/professional councils, wherever applicable.
5. These guidelines shall come into effect from the date of their notification by the UGC. No retrospective benefit can be claimed by the students who have already done two academic programmes simultaneously prior to the notification of these guidelines.

The above guidelines shall be applicable only to the students pursuing academic programmes other than Ph.D. programme.

Based on the above guidelines, the universities can devise mechanisms, through their statutory bodies, for allowing their students to pursue two academic programmes simultaneously as mentioned above.